

املاء جبرئیل و فرشتگان دیگر که امیرالمؤمنین علیه السلام کاتب آنها بود، مصحف فاطمه علیها السلام، فراهم آمد که علی علیه السلام درباره آنها فرمود: در این مصحف مسائل شرعی از حلال و حرام مطرح نیست؛ بلکه دانشی است از آنچه که به وقوع خواهد پیوست.

محدثه بودن فاطمه علیها السلام در نزد شیعه از مسلمات است؛ به‌طوری که در زیارت آن‌حضرت وارد شده است:
«... السلام علیک ایتها المحدثة العلیمة»^۱ سلام بر توای کسی که با فرشتگان همسخنی و بسیار دانایی! همچنین روایاتی در کتب اهل سنت درباره مقام و منزلت آنحضرت وجود دارد که نشان می‌دهد، ایشان با فرشتگان هم‌سخن بوده است؛ از جمله ابنشاهین در «فضائل» روایت کرده: «پیامبرصلی الله علیه و آله دست علی علیه السلام را گرفت و با هم وارد خانه فاطمه علیها السلام شدند؛ درحالی‌که فاطمه علیها السلام در مصلای خود مشغول نماز بود و نزد آن‌حضرت طبقی از غذا بود که از آن بخار برمیخاست...» سپس می‌نویسد: «... پیامبرصلی الله علیه و آله فرمود این غذا از کجاست؟ فاطمه علیها السلام عرضه داشت: این از جانب خدای متعال است. خداوند به هر کس که بخواهد بی‌حساب روزی می‌دهد.»^۲ رسول خدا صلی الله علیه و آله گریان شده و فرمود: «الحمدلله الذی ابی لکما أن یرجعکما من‌الدنیا حتی یرجیک فی‌المجرى الذی أجرى فیه زکرتی و یرجیک فیه ی فاطمه بالمثال الذی جرت فیه برحمۃ»^۳ کلما دخل علیها زکریا‌المحراب وجد عندها رزقاً»^۴ سپاس خدایی را که قبل از آنکه شما را از دنیا ببرد، به تو ای علی همان کرامتی را ببخشد که به زکریا داد و به تو ای فاطمه کرامت مریم را ببخشد. آنگاه حضرت این آیه را تلاوت کرد : هرگاه که زکریا به محراب عبادت مریم وارد می‌شد، غذایی آسمانی در نزد او می‌یافت.^۵ همان‌گونه که می‌دانیم این غذاها برای مریم از جانب فرشتگانی آورده می‌شد که با او هم‌صحبت بودند.

علاوه برآنکه تمام گفتار و کردار حضرت صدیقه علیها السلام در طول حیات پربرکتش نمایانگر مقام محدثه بودن آن‌حضرت می‌باشد.

- منبع: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر آیت‌الله مکارم شیرازی
- پی‌نوشت‌ها**
    - ۱- فیض‌القدر، ج ۴، ص ۵۰۷؛
    - ۲- از امام باقر و امام صادق علیهما السلام نقل است که: «ان اوصیاء محمد علیه و علیهم‌السلام محدثون». اصول کافی، ج ۱، ص ۲۷۰؛
    - ۳- اصل آیه قرآنی چنین است: «یا مریم انالله اصطفاک و طهرک واصطفاک علی نساءالعالمین- یا مریم اقتنی لربک واسجدی وارکعی مع‌الراکعین» سوره آل‌عمران، آیه ۴۲-۴۳؛
    - ۴- علل‌الشرائع، ج ۱۸۲؛ بحارالانوار، ج ۱۴، ص ۱۶۶، ج ۴۳، ص ۷۸-۷۹؛
    - ۵- اصول کافی، ج ۱، ص ۱۲۴؛ بصائرالدرجات، ص ۱۵۴-۱۵۳؛ بحارالانوار، ج ۲۲، ص ۱۵۴۶، ج ۱۶، ص ۴۱؛ ج ۴۳، ص ۱۹۴، ۱۵۶، ۸۰، ۷۹؛
    - ۶- اصول کافی، ج ۱، ص ۱۲۶؛ بحارالانوار، ج ۲۲، ص ۱۵۴۵، ج ۴۳، ص ۸۰؛
    - ۷- اقبال‌الاعمال، ص ۲۴؛ بحارالانوار، ج ۹۷، ص ۱۹۹-۱۹۵؛
    - ۸- اشاره به آیه؛
    - ۹- سوره آل‌عمران، آیه ۳۷؛
    - ۱۰- فضائل فاطمة لابن شاهین.

آیا حضرت فاطمه زهرا علیها السلام با فرشتگان هم‌سخن بود؟

روایت دیگری در کتاب کافی، از امام صادق علیه السلام به این شرح نقل شده است: «انالله تبارک و تعالی لما قبض نبیه دخل علی فاطمة من وفاته منالحنن ما لایعلمه الاالله عز و جل؛ فارسل الیها ملکا یسلی منها غمها و یحدثها؛ فاخبرت بذلک امیرالمؤمنین علیه السلام فقال لها: اذا احسست بذلک و سمعت الصوت، قوی لی، فاعلمته فجعل یکتب کل ما سمعت حتی اثبت من ذلک مصحفا، قال: ثم قال: اما انه لیس من الحلال والحرام، ولكن فیه علم ما یکون»^۱ هنگامی که خداتعالی پیامبرش صلی الله علیه و آله را قبض روح فرمود، از شدت غم‌هایی که بر قلب زهرا علیها السلام در مصیبت پدرش وارد شد، جز خدا کسی آگاه نبود. به این جهت حق‌تعالی فرشته‌ای را مونس زهرا علیها السلام قرار داد تا تسلی‌بخش غم‌های او و هم‌صحبت او در تنهایی باشد.

فاطمه علیها السلام این مطلب را به علی علیه السلام بازگو نمود و حضرت فرمود: هرگاه احساس کردی که فرشته به حضورت آمد و صدای او را شنیدی، مرا خبر کن. از

تسلی‌خاطر حضرت زهرا علیها السلام، فرشتگان را هم‌صحبت و مانوس او گردانید و در این مورد حضرت صادق علیه السلام می‌فرماید: «ان فاطمه مکنت بعد رسول‌الله خمسة و سبعین یوماً و قدکان دخلها حزن شدید علی ایهیها و کان جبرئیل یاتیها فیحسن عزها علی ایهیها و یطبب نفسها و یخبرها عن ایهیها و مکانه و یخبرها بما یکون بعدها فی دربتها وکان علی یکتب ذلک فهذا مصحف فاطمة»^۲ فاطمه بعد از رحلت پیامبراکرم صلی الله علیه و آله بیش از ۷۵ روز زنده نماند و غم جانسوز داغ پدر قلب او را لبریز کرده بود. به این جهت جبرئیل پی در پی به حضورش می‌آمد و او را در عزای پدر تسلیت می‌گفت و تسلی‌بخش خاطر غمین زهرا علیها السلام بود و گاه از مقام و منزلت پدر بزرگوارش سخن می‌گفت و گاه از حوادثی که بعد از رحلت او بر ذریه‌اش وارد می‌گردید، خبر می‌داد و امیرالمؤمنین علیه السلام نیز آنچه جبرئیل املاء می‌کرد، همه را به رشته تحریر درمی‌آورد و مجموعه این سخنان است که به مصحف فاطمه موسوم گردید».

موضوع محدث بودن، یک مسئله مسلم اسلامی است؛ زیرا فریقین شیعه و سنی در این مطلب هم رأی و همنظر هستند و علمای اهل سنت به وجود شخص محدث تصریح کرده‌اند؛ چنانچه قرطبی می‌گوید: «محدث کسی است که پندار و گمانش صادق باشد یا به او الهام شود؛ آن کسی که در دلش به‌صورت الهام یا مکاشفه از عالم بالا چیزی القا شده باشد و یا اینکه بدون تصمیم قبلی، سخن راستی بر زبانش جاری شود و یا بدون آنکه به مقام نبوت رسیده باشد، ملائکه با او سخن گویند...این کرامتی است که خدا به هریک از بندگانش که بخواهد، عطا می‌فرماید.»^۱

همچنین از امامان اهل بیت علیهم السلام روایات بسیار نقل شده است که جانشینان پیامبر صلی الله علیه و آله همگی محدث بوده‌اند؛ به‌عنوان نمونه امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «ان اوصیاء محمد صلی الله علیه و آله محدثون»^۲ به‌درستی که اوصیاء محمد صلی الله علیه و آله همگی محدث هستند. مقصود ما از نقل این روایات، اشاره به این مطلب است که حضرت صدیقه علیها السلام با علی علیه السلام و اولاد معصومین او علیهم السلام در این فضیلت شریک است و او نیز محدثه بوده؛ چنان‌که امامان دوازده‌گانه محدث بوده‌اند.

حضرت صادق علیه السلام می‌فرماید:

«فاطمه بنت رسول‌الله صلی الله علیه و آله کانت محدثة و لم تکن نبیة؛ انما سمیت فاطمة محدثة، لان الملائكة کانت تهبط منالسماء فتنادیها- کما تنادی مریم بنت عمران-: یا فاطمة «انالله اصطفاک و طهرک و اصطفاک علی نساءالعالمین»؛ یا فاطمه «اقتنی لربک واسجدی وارکعی معالراکعین»^۳ فتحدثهم و یحدثونها، فکالت لهم ذات لیلہ: الیست المفضله علی نساءالعالمین مریم بنت عمران؟ فقالوا: لا، ان مریم کانت سیده نساء عالمها و ان الله عز و جل جعلک سیده نساء عالمک و عالمها و سیده نساءالاولین والآخرین»^۴ فاطمه دختر رسول خدا صلی الله علیه و آله محدثه بود؛ ولی پیامبر نبود. او را از این جهت محدثه نامیده‌اند که فرشتگان از آسمان بر او نازل می‌شدند و با او- همان‌گونه که با مریم بنت عمران گفت‌وگو داشتند- این چنین سخن می‌گفتند: یا فاطمه به‌درستی که خدای تعالی تو را پاک و منزّه گردانید و از میان تمام زنان عالم تو را برگزید...

امام صادق علیه السلام چنین ادامه می‌دهند: شبی حضرت صدیقه علیها السلام به فرشتگان هم‌صحبت خویش فرمود: آیا آن زنی که از جمیع زنان عالم برتر است، مریم نیست؟ جواب دادند: نه؛ زیرا مریم فقط سیده زنان عالم در زمان خودش بود؛ ولی خداتعالی تو را هم در زمان مریم و هم در بین زنان دیگر از اولین و آخرین، سرور بانوان جهان قرار داده است.

در برخی از احادیث تصریح شده است به اینکه: جبرئیل هم‌صحبت حضرت صدیقه علیها السلام بوده است. روایات وارده در این موضوع صریحاً حاکی از این است که بعد از رحلت پیامبراکرم صلی الله علیه و آله، خداوند متعال برای

قال الله تعالى فی کتابه‌العزیز: ﴿سَنُرِیْهِمْ آیَاتِنَا فِی‌الْآفَاقِ وَ فِی‌ أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ یَتَّبِعِنَ لَهُمْ أَنَّهُ‌ الْحَقُّ أُولَئِکَ یُکَفِّرُ بِرَبِّکَ أَنَّهُ‌ عَلَی‌ کُلِّ شَیْءٍ شَهِیدٌ‌ أَلَّا‌ لَهُمْ فِی‌ مَرِئَتِهِ مِنْ لِقَاءِ رَبِّهِمْ‌ أَلَّا‌ إِنَّهُ‌ بِکُلِّ شَیْءٍ مُّحِیطٌ‌﴾^۱ در جای دیگر می‌فرماید: ﴿وَفِی‌ أَنْفُسِکُمْ أَفْلاً‌ تُبْصِرُونَ﴾^۲ ای لکم آن‌بصروا فی آنفوسکم؛ یعنی بر شما باد به نظر کردن به خودتان. آیات آفاقی زمین وآسمان و آیات انفسی خود انسان است.

بعضی از آیات انفسی که شایسته است انسان در آنها نظر کند: انسان در هر روز ۱۲ هزار بار تنفس می‌کند و در هر شب نیز همین تعداد؛ پس در قیامت به نفس‌های که در غفلت از یاد خدا کشیده، با حسرت فراوان می‌نگرد. زمین دارای هفت طبقه است: سوداء، غبراء، حمراء، صفراء، بیضاء، زرقاء و خضراء؛ نظیر همین طبقات در جسم انسان هم موجود است: پوست، چربی، گوشت، عروق، عصب، مجاری و استخوان.

یکی سوداست که به‌خاطر حرارت و رطوبتش به‌منزله هواست و یکی بلغم است که به‌سبب برودت و لزج بودن به-منزله آب است؛ چنانچه دریاها گوناگون‌اند از شیرین، شور و بدبو؛ آب‌های بدن نیز چنین‌اند؛ آب چشم شور است؛ چراکه جنس چشم از چربی است و اگر آبش شور نباشد، فاسد می‌شود. آب دهان گواراست که اگر نبود، خوردنی‌ها و نوشیدنی‌ها گوارا نمی‌شد. آبی که در صماخ گوش‌هاست، تلخ است؛ چراکه گوش‌ها دو عضو گشوده هستند که بسته نمی‌شوند. پس این آب تلخ، راه را بر همه چیز می‌بندد؛ به‌طوری که اگر کرمی داخل گوش شود، از تلخی آن می‌میرد و آن آب دیگر که بدبوست و اگر چنین نبود، کرم‌ها وارد مغز می‌شدند و آن را از بین می‌بردند.

آدمی خلق و خوی همه حیوانات را دارد؛ او از جهت معرفت و صفات چون انسان و از جهت مکر و کدری چون شیطان؛ در شجاعت و جرأت همچون شیر است و در جهالت همچون چهارپایان؛ در کبر مانند پلنگ است و در خشم همچون شیر و یوز؛ در تباه‌سازی و غارت، مانند گرگ است و در صبر مانند الاغ و نیز در شهوت همچون همان الاغ و گنجشک است؛ در حيله‌گری چون روباه است و در حرص و جمع‌آوری چون مورچه و موش؛ در بخل چون سگ است؛ چنانکه در وفا چون اوست؛ در آزمندی چون خوک است و در دشمنی چون مار است و در بردباری چون شتر؛ چنانکه در کینه چنان شتر است؛ در سخاوت چون خروس است و در صناعت چون جغد؛ در تواضع و چالپوسی چون گربه است و در سحرخیزی چون کلاغ و در همت بالا مانند لاک‌پشت و باز، و بسی از این شباهت‌ها که در انسان با حیوانات موجود است و فروزی دارد در تمام این صفات، با صفت اندیشه و تمیز و استدلال بر آنچه دانسته و بر آنچه نمی‌داند و نیز انواع حرفه‌ها و صنعت‌ها؛ پس هرکدام از اینها، آیتی از خداوند متعال در ماست: ﴿فَتَبَارَکَ اللهُ أَحْسَنُ‌الْخَالِقِینَ﴾^۳

در شعری منسوب به امیرالمؤمنین علیه السلام آمده است:

دَوَاؤُکَ فِیکَ وَ مَا یُبْرِئُ   وَ دَاؤُکَ مِنْکَ وَ مَا تَشْفِئُ
أَنْزَعُمُ‌ اَنْکَ جُرْمٌ‌ صَغِیرٌ   وَ فِیکَ انْظَوِی‌ الْعَالَمَ‌ الْاَکْبَرُ
(دوایت در درونت است و تو توجه نداری و مریضی‌ات از خودت است و تو نمی‌بینی. می‌پنداری که جرّمی کوچکی و حال آنکه در تو عالم اکبر نهفته است.)

دردت از خودت می‌باشد و دوایت در وجود خودت است؛ دردت چهل و نادانی است و دوایت تحصیل علم و معرفت است.

خداوند متعال می‌فرماید: «وَعَلَّمَ‌ آدَمَ‌ الْأَسْمَاءَ‌ کُلَّهَا»^۴، تونونه تمام حقایق در وجود انسان موجود است؛ لذا می‌تواند به حقایق پی ببرد.

حضرت فرمود:

﴿وَأَنْتَ‌ الْکِتَابُ‌ الْمُبِینُ‌ الَّذِی‌   بِأَحْزَفِهِ‌ یَظْهَرُ‌ الْقُصْرُ﴾^۵

یعنی به حروفات خلقت او مضمّر ظاهر می‌شود؛ یعنی غیب‌الغیوب؛ چه انسان شارح کمالات ذاتیه حق‌تعالی و مظهر صفات کمالیه اوست.

وانت‌الوجود و نفس‌الوجود   و ما فیه موجود لایحصر
آنچه در عالم هست، در آدم هست.

لذا فرمود: «مَنْ‌ عَرَفَ‌ نَفْسَهُ‌ فَقَدْ‌ عَرَفَ‌ رَبَّهُ»^۶ هرکه خودش را بشناسد، خدا را شناخته؛ یعنی پی می‌برد به مقام و عظمت و بزرگی پروردگار خود.

«قالوا: الافاق هو العالم‌الكبیر و انفس و هو العالم‌الصغیر»؛ گفته‌اند:آفاق عالم کبیر است و انفس عالم صغیر؛ جمیع آنچه در عالم کبیر است مفضلاً، در نشئه انسان است مجمله؛ انسان نسخه‌ای است منتخب از کتاب کبیر. خلاصه همه است؛ آنچه در عالم است در آدم هست. انسان نسخه مختصره از عالم است. یک انسان یک عالم است.

منبع: مجالس، آیت‌الله تاقی همدانی رحمته الله علیه، ص ۸۷

- پی‌نوشت‌ها**

- سوره فصلت، آیه ۵۴-۵۳؛
- سوره بقره، آیه ۳۱؛
- دیوان امیرالمؤمنین، ص ۱۷۵؛
- غررالحکم، ص ۸۸۸.

اشتراک افق حوزه

۰۳۶۰۵۳۲۹-۰۲۵
۰۴۵۰۹۱۹۶۹۱۴۴۵۰

معاون تبلیغ حوزه‌های علمیه خبر داد

نظام جامع موضوعات دانش تبلیغ در ۴۰۰ موضوع تدوین شد

و جامعه‌شناسی»، «گروه تبلیغ و فقه»، «گروه تبلیغ و کلام»، «گروه تبلیغ و انقلاب اسلامی» و «گروه تبلیغ، قرآن و حدیث» اشاره کرد.

وی، هدف از راه‌اندازی نشریه علمی و پژوهشی مطالعات تبلیغ دینی را، پاسخ‌گویی به پرسش‌های بنیادین و نظری در حوزه دانش تبلیغ دانست و این نشریه را زمینه‌ساز ارائه پژوهش‌های علمی نظری این عرصه برشمرد.

علاقه‌مندان جهت دریافت جدول نظام موضوعات دانش تبلیغ، می‌توانند به‌نشانی eitaam.com/mobaleghan مراجعه نمایند.

پایش پویایی ۱۱۵ نفر از استعدادهای برتر حوزه

کارشناس پایش مرکز امور نخبگان در پاسخ به این سؤال که حمایت چه افرادی به‌طور موقت و تا پایان سال ۱۴۰۰ قطع شده است، گفت: از مجموع ۱۱۱۵ استعداد برتر، تعداد ۸۷۶ نفر «تمدید حمایت» و تعداد ۱۱۵ نفر «قطع حمایت» شدند و ۱۲۴ نفر، به دلیل مواردی مانند: عدم شرکت در امتحانات شفاهی به‌طور موقت قطع حمایت شده‌اند.

حجت‌الاسلام ایزانلو افزود: این افراد، در صورت جبران تأخیر در تحصیل و کسب نمره لازم، حمایت آنها از فروردین ۱۴۰۱ مجدداً ادامه خواهد یافت.

کارشناس پایش مرکز امور نخبگان در ادامه، با استناد به ماده ۵ دستورالعمل حمایت از نخبگان، گفت: پنج گروه از افراد از چرخه حمایت خارج خواهند شد. این افراد که تعداد آنها ۱۱۵ نفر است، پنج گروه می‌باشند.

این کارشناس مرکز امور نخبگان حوزه‌های علمیه، در پاسخ به این سؤال که برنامه پایش سال ۱۴۰۰ چگونه اجرا می‌شود، گفت: پس از اتمام پایش شرایط پویایی سال ۱۳۹۹، برنامه پایش سال ۱۴۰۰ بر اساس «قواعد پایش پویایی» که اصلاحیه‌های آن در کمیسیون هیأت امانا به تصویب رسیده است، اجرا خواهد شد. وی با بیان این توضیح که برنامه پایش امسال با کمی تفاوت اجرا می‌شود، افزود: امسال طلاب استعداد برتر با مراجعه به یک سامانه، اطلاعات

کارشناس پایش مرکز امور نخبگان گفت: پس از بررسی‌های انجام‌گرفته، گزارش شرایط پویایی سال ۱۳۹۹ و صورت وضعیت حمایت ۱۱۱۵ نفر از استعدادهای برتر مراکز حوزوی جهت دریافت حمایت، به مراکز حمایتی ارسال شد.

حجت‌الاسلام حمید ایزانلو، کارشناس پایش مرکز امور نخبگان و استعدادهای برتر حوزه در گفت‌وگو با خبرنگاری حوزه، با اعلام این خبر، گفت: برنامه پایش پویایی استعدادهای برتر که طبق یک برنامه زمان‌بندی از تیرماه سال جاری آغاز شده بود، سرانجام پس از جمع‌بندی، به مراکز حمایتی ارسال گردید. وی افزود: کارشناس پایش چهار مرکز حوزوی شامل: «مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه»، «مرکز مدیریت حوزه علمیه خواران» «جامعه‌الزهر» علیه السلام و «حوزه علمیه اصفهان» با همکاری مرکز امور نخبگان و بر اساس «دستورالعمل حمایت از مستعدین برتر»، مصوب کمیسیون هیأت امانای مرکز امور نخبگان، وضعیت پویایی مستعدین برتر مراکز مذکور را مورد بررسی قرار دادند.

وی مبنای این گزارش را به‌روزرسانی اطلاعات و آخرین وضعیت تحصیلی استعدادهای برتر مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه تا خردادماه ۱۴۰۰ و مستعدین برتر سایر مراکز تا پایان ماه ۱۴۰۰ اعلام کرد و گفت: با توجه به مشکلات و محدودیت‌های ناشی از ویروس کرونا، نهایت همکاری و مساعدت با طلاب به‌عمل آمده است.